

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Çocuklarda kurşun kimyasalı ve pestisit maruziyetine yol açan çevresel, gıdasal ve ürün kaynaklı risklerin tespit edilmesi; bu maddelerin çocuk sağlığı, bilişsel gelişim, öğrenme kapasitesi ve eğitimde fırsat eşitliği üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi; yoksulluk, gıda güvencesizliği ve beslenme yetersizliğinin çocukların kimyasal risklere karşı kırılganlığını artıran yönlerinin araştırılması amacıyla Anayasa'nın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz. 29/04/2026

Etil ESEN
İstanbul Milletvekili

GEREKÇE

Modern üretim ve tüketim biçimleri, insan sağlığını tehdit eden risklerin niteliğini dönüştürmüştür. Artık yalnızca görünür kazalar ya da salgın hastalıklar değil, havaya, suya ve toprağa yayılan, etkisini uzun vadede gösteren yapısal risklerle karşı karşıyayız. Bu yeni riskler ancak düzenli izleme ve denetim mekanizmalarıyla tespit edilebilmekte, bireysel farkındalığın sınırlarını aşmaktadır. Söz konusu risklerin en kritik sonuçlarından biri, çocuk sağlığı ve gelişimi üzerinde ortaya çıkmaktadır.

Çocukluk dönemi, insan gelişiminin en kırılgan evresidir. Bedenin ve beynin hızla şekillendiği bu dönemde çevresel toksinlere karşı savunmasızlık en üst düzeydedir. Bu kırılgan yapı, gündelik hayatta yaygın biçimde karşılaşılan kurşun ve pestisitlerle birleştiğinde sonuçlar çok daha ağırlaşmaktadır. BAYETAV tarafından yayımlanan "Kurşuna Karşı Bir Öğün" başlıklı kapsamlı rapor, kurşun kimyasalının düşük dozlarda dahi çocuklarda IQ kaybına, öğrenme güçlüğüne, dikkat sorunlarına, hiperaktiviteye ve şiddet eğilimine sebebiyet veren kalıcı davranış bozukluklarına yol açtığını bilimsel verilerle ortaya koymaktadır. Pestisitler de benzer biçimde gelişimsel hasar oluşturmakta, çocukların okul başarısını ve uzun vadeli sağlık göstergelerini tehdit etmektedir. Bu tablo, meselenin bireysel zehirlenme vakalarına ya da ailelerin sorumluluğuna bırakılamayacak düzeyde bir kamu politikası sorunu olduğunu açıkça göstermektedir.

Kurşun kimyasalı, dayanıklılığı ve kolay işlenebilirliği nedeniyle boyadan su tesisatına, aküden seramiğe, oyuncaktan kozmetik ürünlere kadar çok geniş bir kullanım alanına sahiptir. Pestisitler ise tarımsal üretimin yoğunlaşmasıyla birlikte gıda zincirine, içme ve sulama suyuna kadar yayılmış durumdadır. Her iki madde grubu da gündelik hayatın içine sızmakta, solunum, beslenme ve temas yoluyla çocuk bedenine ulaşmaktadır. Çocuklar vücut ağırlıklarına oranla daha fazla gıda ve su tüketmekte, bu sebeple yetişkinlere kıyasla çok daha yüksek oranda maruziyet yaşayabilmektedir.

Kurşun kimyasalı maruziyeti toplum içinde eşit dağılmamaktadır. Yoksul ve düşük gelirli ailelerin çocukları bu riske çok daha fazla açıktır. Eski ve bakımsız konutlar, kurşunlu boyalar, eski su tesisatları, yoğun trafik yollarına yakınlık ve kirletici sanayi tesislerinin çevresinde yaşama mecburiyeti bu eşitsizliğin başlıca nedenleridir. Sağlık hizmetlerine erişim gücü ise var olan riski katlamaktadır. Çevresel adaletsizlik, çocukların bedeninde gerçek ve ölçülebilir bir hasara dönüşmektedir.

Bu eşitsizliği derinleştiren bir diğer faktör, gıda güvencesizliğidir. Yoksul çocuklarda daha sık görülen açlık, öğün atlama ve demir, kalsiyum, çinko eksiklikleri bağırsakların kurşunu çok daha kolay emmesine yol açmaktadır. Kurşun kimyasalı ayrıca büyüme geriliği, bodurluk ve anemi riskini artırmaktadır. Demir eksikliği ile kurşun zehirlenmesi birbirini besleyen iki sorun haline gelmektedir. Erken çocukluk ve ergenlik, özellikle kız çocukları açısından demir eksikliği bakımından kritik dönemlerdir. Beslenme yetersizliği, kurşunun emilimini ve zararlı etkilerini artıran bir faktör olarak halk sağlığı politikalarının merkezinde ele alınmalıdır. BAYETAV raporunda da belirtildiği üzere, ücretsiz okul yemeği programı bu noktada yalnızca sosyal destek değil, yoksulluk ve gıda güvencesizliği nedeniyle biyolojik kırılganlığı artan çocuklar için koruyucu bir halk sağlığı müdahalesi olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye'de çocukların kurşun kimyasalına hangi ürünler üzerinden ve ne ölçüde maruz kaldığı sorusu, büyük ölçüde yanıtıdır. Bu alanda yürütülen çalışmalar yetersiz olmakla birlikte bağımsız kuruluşlar (UNICEF ve Pure Earth) tarafından 2024 yılında 25 ülkede gerçekleştirilen araştırmalar çarpıcı sonuçlar ortaya koymuştur. Türkiye'den alınan örneklere göre; metal gıda kaplarının %67'sinde, seramik gıda kaplarının %53'ünde, yüzey ve duvar boyalarının %70'inde, oyuncakların %29'unda, plastik gıda kaplarının %19'unda referans düzeyin üzerinde kurşun tespit edilmiştir. Kozmetik ürünlerde bu oran %100'e, baharatlarda ise %25'e ulaşmaktadır. Bu bulgular, yalnızca sanayi bölgelerinin değil, gündelik hayatta kullanılan pek çok ürünün de çocuklar için ciddi bir risk kaynağı olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de çocuklara yönelik düzenli bir kan kurşun düzeyi izleme programı bulunmamaktadır. Ancak mevcut bilimsel tahminler, sorunun boyutuna ilişkin güçlü uyarılar içermektedir. Araştırmalara göre (2021 tarihli Lancet Planetary Health makalesi), Türkiye'de çocukların ortalama kan kurşun düzeyinin 3,23 µg/dL olduğunu ve 0-14 yaş grubunda yaklaşık 6,3 milyon çocuğun kan kurşun seviyesinin kritik eşiklerin üzerinde olabileceğini belirtmiştir.

Çocukların temiz suya, güvenli gıdaya, ağır metal ve pestisit riski bakımından denetlenmiş okul yemeğine ve sağlıklı yaşam çevresine erişimi, eğitimde fırsat eşitliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan sağlığını doğrudan etkileyen bu görünmez riskler, mevcut sosyal eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Dezavantajlı çocuklar hem daha yoğun şekilde toksine maruz kalmakta hem de bu maruziyetin sonuçlarını artıran koşulları aynı anda yaşamaktadır. Bu nedenle çocukların kurşun kimyasalı ve pestisit maruziyetinin tüm boyutlarıyla araştırılması, mevcut izleme, denetim ve müdahale mekanizmalarının yeterliliğinin değerlendirilmesi ve önleyici kamu politikalarının belirlenmesi amacıyla Meclis Araştırması açılması önem arz etmektedir.

MİLLETVEKİLİ ADI SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	İMZA
SADULLAH KISACIK	ADANA	
İDRİS ŞAHİN	ANKARA	
MESUT DOĞAN	ANKARA	
SADULLAH ERGİN	ANKARA	
ŞERAFETTİN KILIÇ	ANTALYA	
CEMALETTİN KANİ TORUN	BURSA	
MEHMET ATMACA	BURSA	
SEMA SİLKİN ÜN	DENİZLİ	
ERTUĞRUL KAYA	GAZİANTEP	
NECMEETTİN ÇALIŞKAN	HATAY	
BÜLENT KAYA	İSTANBUL	
ELİF ESEN	İSTANBUL	
HASAN KARAL	İSTANBUL	
MEDENİ YILMAZ	İSTANBUL	
MUSTAFA KAYA	İSTANBUL	
BİROL AYDIN	İSTANBUL	
MUSTAFA BİLİCİ	İZMİR	
MEHMET EMİN EKMEK	MERSİN	
SELÇUK ÖZDAĞ	MUĞLA	
MEHMET KARAMAN	SAMSUN	

